

פתח דבר

"לְבַד רָאָה זֶה מִצְּאֵתִי
אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יֶשֶׁר
וְהִמָּה בְקִשּׁוֹ חֲשֹׁבוֹת רַבִּים" (קהלת ז, ט)

אודה ה' בכל לבב בסוד ישרים ועדה על שסייענו להציע לפני בית ישראל את הספר האחד עשר בספר "משנה תורה" להרמב"ם, הלוא הוא ספר נזקים, בתוספת ביאור, למען יהיו הכל, קטן וגדול, איש ואישה, בעל לב רחב ובעל לב קצר, ממשמשים בתורת רבנו בכל הודם ותפארתם.

אין לנו ספר כה בהיר, כה נחרץ, כה מקיף וכה תמציתי כספר "משנה תורה", שאדם יכול לקרוא בו ולהבין את התמונה הכללית, בלי סטייה, בלי טשטוש, בלי דעות רבות כעמיר גורנה, זה אומר בכה וזה אומר בכה, היכולות להפקיע מן האדם את היכולת לחיות חיי תורה, ולהפוך את חייו לחיי תלמוד תורה, שעיקרם הוא הדיון ולא החיים. אפשר לחלוק על הרמב"ם פה ושם, ועדיין אחד ויחיד היה הרמב"ם, שהחזון הגדול המשתקף בספר אין לו אח ורע לבהירות, להיקף ולהכרעה.

הספר מיועד לכל. הרמב"ם חילק את ספרו להלכות קצרות וקצובות כדי שיוכל האדם ללמוד אותן על פה, ההלכות מסודרות ככלל ופרט, ולשון הספר - עברית משובחת, לשון חכמים במיטבה.

לימוד שיטתי של ספר "משנה תורה" בכלל ושל ספר "נזקים" בפרט מציב לפני הלומד תשתית רחבה וסדורה למחשבה המשפטית היהודית הנוגעת בתחומי אחריות האדם. ואין להשוות בין מי שיורד בפעם הראשונה למעמקי ים התלמוד ומנסה לנתב את דרכו בסערות הים של מסכת בבא קמא, ובסופו של דבר ספק אם עלה תלמודו בידו, לבין מי שלומד תחילה את ספר "נזקים" (עם ביאור...), שכשהוא בא ללמוד תלמוד, כבר יש לו מגרלור המסמן לו את נתיבי מחשבה והתלמוד. וכן לאחר מעשה: אם ילמד את הספר לאחר תלמודו, מובטח לו שדברי התלמוד יהיו סדורים ונהירים לו ולא ישכחם במהרה. מי שעושה כן ימצא בטוח בלימודו ופוסע בהנאה בין הדיונים הבאים לידי הכרעה. הרמב"ם ילווה אותו לא רק כהקדמה ללימוד אלא גם במהלך לימודו, בהפניות ל"מיימוני" שבציוני "עין משפט נר מצווה".

"משנה תורה" והחזון שבו הוא מסר ישן-חדש המתאר תיאור חי את מה שיש ומה שעתידי להיות, הדוחף את האדם קדימה אל מה שחסר לו. תחיית חזון זה דורשת שינוי תודעתי ארוך טווח, להעמיד אנשים המכירים את כל השאיפה היהודית, את מכמני התורה שבעל פה ואת הודה והדרה. כי רק אם נסתכל למרחוק, לא נאבד את הדרך שמולנו.

ההלכות בספר זה פותחות את העיסוק במשפט העברי, ההולך ונמשך בכל חלקו האחרון של "משנה תורה" - נזקים, קניין, משפטים ושופטים. ספר "נזקים" מקיף את הנזקים שבאחריות האדם בסדר הולך ומחריף. תחילה בהלכות הדנות במי שהזיק רכוש, כגון שורו. לאחר מכן בנזק הגנבה שהאדם עושה בסתר, ונזק הגזלה שהאדם עושה בגלוי, ואחריהן בנזק של אי השבת אבדה. חמורים מנזקי הממון הם הנזקים שהאדם עושה בגופו, כשהוא פוצע את חברו או מזיק לממון חברו, וגרוע מהם מי שמוסר את ממון חברו ביד אנשים אלימים. לקראת סיום הספר הרמב"ם פורס את ההלכות העוסקות בדינו של הרוצח, שאין לו לא סליחה ולא כפרה בתשלום אלא במותו, כמו שנאמר: "וְלֹאֲרָץ לֹא יִכָּפֵר לְדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בַּדָּם שִׁפְכוֹ" (דברים לה, ג).

עולמה של התורה, באה להשגיב את האדם אל על, ולא רק להסדיר את יחסי החברה בינם לבין עצמם, ולכן, מבחינות מסויימות, הנזק הגדול ביותר הוא הנזק שהאדם מזיק לעצמו (ראה מו"ג ג, ב). בהלכות שמירת הנפש (יא, ח), מביא הרמב"ם את ההלכה שהמסכן את עצמו "וְאָמַר: 'הֲרִינִי מְסָכָן בְּעֵצְמִי, וְיָמָה לְאַחֲרַיִם עָלַי בְּכָךְ?' או: 'אֵינִי מְקַפֵּיד עַל כָּךְ' - מְפִין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת". כמה עמוקה היא האכפתיות לחיי כל אדם. שלא כהמון הטוען 'חיה ותן לחיות', משפט שלכאורה משמעו דאגה לזכויות הפרט 'תן לי את מרחב המחיה שלי ואניח לך', אך למעשה הוא מביע חוסר אכפתיות ואנוכיות, המגיע לכדי הניסוח הקיצוני 'חיה ותן למות'. ואפשר שמתוך כך נקראו ההלכות החותמות את הספר בשם הלכות רוצח ושמירת נפש. העולם - טוב הוא. אם יש רע, הרי הוא יציר כפיו של האדם. והרע הגרוע ביותר בעולם הוא הרע שעושה האדם לעצמו. את התובנות הללו מיטיב לתאר הרמב"ם בספר "מורה הנבוכים":

והמין השלישי מן הרעות הוא מה שיארע לאדם ממנו מפעולתו הוא עצמו, וזה הוא המצוי הרבה... ומרעות המין הזה צועקים כל בני אדם. וזהו אשר לא תמצא מי שאינו חוטא בו על עצמו כי אם מעטים. וזהו אשר ראוי לגנות עליו את הנפגע באמת, ולומר לו כמו שנאמר: "מידכם הייתה זאת לכם". ונאמר: "משחית נפשו הוא יעשנה". ועל המין הזה מן הרעות אמר שלמה: "אייוולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף ליבו". וכן כבר ביאר במין הזה מן הרעות שהם מעשה האדם בעצמו, והוא אומרו: "לכד ראה זה מצאתי אשר עשה האלוהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים", ואותם המחשבות הם אשר הביאו עליהם הרעות הללו (מו"ג ג, ב).

יושיענו ה' מכל מחשבת כזב, מכל פוגע ומזיק, מכל שד ושווד, ובייחוד מכל מי שרק נראים כאדם (ראה מו"נ א, ז).

◆ שלמי תודה ◆

אשכח עושי מצווה שנתאמצו לשם ה'. בכורת התודה מגיעה לד"ר יחיאל קארה הי"ו, חוקר בכיר באקדמיה ללשון העברית, אשר יגע על מלאכת הניקוד הקשה ואף הגיה וערך את לשון הביאור. תודה מיוחדת לרב רועי דובקין, שנתייגע במשך כשנתיים לבאר את ההלכות הקשות הללו בטוב דעת, בדבקות, ביגיעה רבה ובלמוד מעמיק כפי שתחזינה עיני הקורא, והביא את הדברים לידי סיום. יהי ה' עמו בכל אשר יפנה. ברכות לראש משביר לשותפיי הנאמנים בספר זה, "מכון משפטי ארץ" שבעפרה, בראשות הרב אברהם גיסר, אשר הגיהו וליכנו עמי את כל ההלכות: הרב חיים בלוך; הרב אב"י ונגרובר, שחתם בהגהת כל הספר; הרב עזר רכניץ שעסק בנספח גרמא בנוזקים. תודות לרב איתן זמורה על ביאור ראשוני של הלכות חובל ומזיק. תודה לרב עמנואל מזרחי, שסייע בכל מאודו להבאת הספר לצורתו האחרונה, לרב הלל גרשוני, שסייע בידי בעריכת נוסח הרמב"ם, ולפרופ' זהר עמר על נספח הצמחים.

אודה גם לרב ינון חן ולרב שלומי אלדר, תלמידי הרב נ.א. רבינוביץ ראש ישיבת ברכת משה מעלה אדומים ומחבר הספר הנפלא 'יד פשוטה' על הרמב"ם, על הערותיהם החשובות; עוד אודה לעוזרים ולמגיחים אברהם בן ארוש ור' משה ארנד ולכל מי שהגיהו חלקים מן הספר, למחצה או לשליש או לרביע. תודה לגב' הילה בירן על רעיון לכה הנפלא בעיצוב המיוחד של כריכת הספר ולמר יצחק וייספיש על מאמציו המרובים בהפקת הספר ובליווי המסור. ואסיים בשבח אכסניה של תורה, ישיבת "אור וישועה", בראשות מו"ר הרב אליהו רחמים זייני, וישיבת "תורת החיים", בראשות מו"ר הרב שמואל טל, שנטלו על עצמם להפיץ את משנת הרמב"ם - תהא משכורת כולם שלמה מעם ה' אלוהי ישראל, וזכות הנשר הגדול תהא חופפת עליהם.

ואחרונים חביבים, הלוא הם בני ביתי. יברך השם את נוות ביתי, ישמרה צור, המלווה את עבודתי הקשה במפעל זה, ואת ילדינו היקרים. יהי רצון שנהיה אנחנו וצאצאינו כולנו אוהבי השם ולומדי תורתו לשמה.